

# Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu (1901-1974)

Fındıkoğlu 1901 yılında Erzurum'un Tortum ilçesinin amlıyama köyünde doğmuştur. Kadı olan babasının memuriyeti ve Doğu Anadolu'nun o yıllarda savaş ve g olaylarını yaşaması nedeniyle onun çocukluğu sürekli yer değiştirmelerle geçmiştir. İlkrenimini Erzincan ve Hakkari'de yapmış, Malatya ve Kayseri Sultanilerinde orta öğrenimini tamamladıktan sonra 1918'de İstanbul Gelenbevi İdadisi'nde lise öğrenimini tamamlamıştır. 1922'de Posta-Telgraf Mekteb-i Ālfi'si'ni bitirmiş, 1924 yılında İstanbul Edebiyat Fakültesi Felsefe bölümünden mezun olmuştur.

1924-1929 yılları arasında Türkiye'de farklı şehirlerdeki liselerde felsefe, Fransızca, sosyoloji ve edebiyat ğretmenliği yapmıştır. 1930 yılında açılan sınavı kazanarak Doktora için Avrupa'ya Strasburg niversitesi'ne gönderilmiş, burada 1933 yılında ikinci felsefe lisansını tamamlamış, Doktorasını ilerletmiş olarak Türkiye'ye dönerek İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi İçtimaiyat ve Ahlāk Doentliği görevine başlamıştır. Bu göreve kısa bir süre devam ettikten sonra tekrar Strasburg'a dönerek Ziya Gökalp ve Türk Aile Hukuku zerine hazırlamakta olduğu doktora tezini 1935'te tamamlamış, 1936'da Doktor unvanı ile İstanbul niversitesi'ndeki doçentlik görevine dönmüştür.

1937 yılında İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Sosyoloji, Sosyal Siyaset ve Komün Bilgisi Doçentliğine atanan Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu, bu görevini sürdürürken bir yandan da Gerhard Kessler'in yanında tercüme faaliyetlerini yürütmüştür. 1942 yılında Profesör olmuş, 1958'de ordinaryslğe yükseltilmiştir. 1947-1949 yılları arasında İktisat Fakültesi Dekanlığı yapmış, ayrıca İktisat ve İçtimaiyat Enstitüsü Müdürlüğü ile Gazetecilik Enstitüsü Müdürlüklerinde bulunmuştur. 1958'den 1972 yılında emekliye ayrılıncaya kadar İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi'nde krs başkanlığını sürdürmüş, İktisat Fakültesi dışında Edebiyat ve Hukuk Fakültelerinde de ğretim yeliği yapmıştır.

Fransızca, İngilizce, Almanca ve kısmen Arapça bilmektedir. 10.774 ciltlik kütüphanesini Erzurum Atatürk niversitesi'ne bağışlamıştır. 1924 yılında girdiği yayın hayatını Fransa'da bulunduğu yıllar hariç, 1972 yılına kadar kesintisiz olarak sürdürmüştür. 16 Kasım 1974'de İstanbul'da vefat etmiştir.

Araştırmalarına 1924 yılında, Anadolu'yu ve Anadolu insanını araştırarak başlar, Anadoluculuk fikir akımı içinde önemli yeri bulunmaktadır. 1925 yılında Erzurum Lisesi felsefe ve sosyoloji öğretmenliğine atandıktan sonra folklor ve halk edebiyatı araştırmalarına ağırlık verir. Fındıkoğlu'nun Türk toplumundan ve aile çevresinden aldığı millî mefkûre ile batılı bilim anlayışını bir sentez halinde kişiliğinde topladığı; düşünceleri, tavırları ve davranışları ile hep bu imajı yansıtığı kendisini tanıyanlarca dile getirilir.

Aile Sosyolojisi üzerinde önemle durmuş, tarihî gelişim çizgisi içinde aile tiplerini, ferdleşmenin olmadığı çağdan ferdleşmenin en yüksek düzeyde olduğu çağa doğru, "*klan ailesi, zadurga, pederşah aile, peder aile ve yeni aile* tipi olarak sıralar. Türk aile hukukunun geçirdiği safhaları da *kavm adetler devresi (yazısız hukuk devri), İslâm hukuku devresi, 1917 Aile Kanunu ile başlayan devre ve 1926 tarihli Türk Meden Kanunu ile başlayan devre*" olarak dört döneme ayırarak inceler. Toplumun ve toplumsal kurumların değişmesinde *evrim (tekml)* fikrine önem verir. Türkiye'de hukukî evrimin kendisini içtihadın likleşmesine götüren bir yol takip ettiğini, burada Türk hukukuluğunun inkılpi ve evrensel diyebileceğimiz mahiyetinin görüldüğünü belirtir. Ziya Gökalp sosyolojisi ve Türk siyasi inkılbının bu hususta önemli etken olduğuna işaret eder. Bu likleşme hareketinin Türkiye'ye has kalmayacağını, diğer İslâm ülkelerine de örnek oluşturacağını ve oralarda da yayılacağını, hatta Arnavutluk, Fas, Cezayir, Mısır gibi ülkelerde bu hareketin başladığını belirtir.

1934 Soyadı Kanunu ile ilgili Gökalp'in fikirlerine işaret etmiştir: Gökalp 1922 yılındaki bir yazısında Türkler için en tabii soyadı şeklinin "oğlu" ekiyle olduğunu, fakat bunun sonradan gayri tabii hale geldiğini, büyük şehirlerde tamamen terkedildiğini, sağlam bir aile hukukunun mutlaka aile isimlerini yeniden düzenlemesi gerektiğini belirtmişti. Gökalp Anadolu ve Rumeli Türkleri arasında soyadlarının sosyal bir adet olarak mevcut olduğunu ve Kayaoğlu Hasan, Kurtoğlu Ahmet, Yelkencioğlu Şükrü vb. "soyadı başta, öz ad sonda" olacak şekilde kullanıldığını belirtmiştir. Fındıkoğlu'na göre de bu tarz Türkçenin ve hukukî adetlerin estetiğine uygundur. 1934 yılının kanun hazırlayıcı ve koyucusunun konu üzerinde gereğince durmaması, kanunun uygulanma sürecinde yöneticilerin halkı aydınlatma işini ihmal etmeleri, devrin içişleri bakanının ivedilik kararı ile çok acele adımlar atması, 1934-1936 yıllarındaki aşırı müracaatlar karşısında nüfus dairelerinin ihtiyaca cevap verememeleri, Büyük Millet Meclisi'ndeki bazı milletvekillerinin sabır, itidal ve özellikle ilmî araştırma tavsiyelerinin de ses getirmemesi yüzünden kanun yanlış uygulanmış, şekil Avrupacılığı ilkesinden ilhamla soyadı sonraya alınmıştır. Kendisi de ad ve soyadını resmî yazılarında "Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu" şeklinde, ancak serbest yazılarında "Fındıkoğlu Ziyaeddin Fahri" şeklinde kullanmıştır. Ona göre soyadları Türk millî kimliğini yansıtabilecek ve millî birliği gerçekleştirecek şekilde tabii, organik, tarihî ve millî hüviyet taşımalıdır.

1928-1930 yılları arasındaki yazılarında Türk toplumundaki dil realitesini gözleyerek ve inceleyerek Arap ve Fars etkisi ile yazı dilinde şekil ve muhteva olarak bağımsızlığını yitiren ve aydınların kullandıkları dil haline gelen Osmanlıca'dan ve Arap harflerinden şikâyet eder. Arap harflerinin zorluğu ve Osmanlıcanın ağırlığı yüzünden halkın çoğunluğu okuma-yazmadan mahrum kalmış, halk ile aydın arasında kopukluk meydana gelmiş, millî birlik ve dayanışma zayıflamıştır. Problemin çözümünü harf inkılâbında ve buna paralel olarak yapılacak dil inkılâbında görerek, Harf ve Dil İnkılâplarını destekler. "Osmanlıcadan Öztürkçeye doğru" bir akımın başlatılmasını savunur. 1928 yılındaki yazılarında bu konuda takip edilmesi gereken yolu şöyle ifade eder: Yazı dilini konuşma diline yaklaştırmak, konuşma dilini halkın diline yaşlaştırmak, hayatta olmayan, fakat kitapta yaşayan Türkçe kelimeleri yazı ve konuşma diline geçirmek. Bu üç yoldan herkes için uygulanması mümkün olan ilk iki yoldur; üçüncü yol herkesin yapabileceği bir iş değildir; bilim ve ihtisas işidir.

Harf ve dil inkılâbı gerçekleşikten kısa bir süre sonra, dile devlet desteğiyle yapılan müdahalelerin artık Osmanlıcaya karşı değil, yaşayan Türkçeye karşı da bir 'tasfiyecilik' şeklini alması üzerine, 1930 sonrası yazılarında dilde inkılâba karşı çıkar. Türkiye'de Türkçe'ye idare tarafından yapılan müdahalelerle, halk arasında 'yaşayan Türkçe' kelimelerin atılıp yerlerine 'Öztürkçe' adı altında uydurma kelimelerin geçirilmesinin dilin fakirleşmesine, bozulmasına sebep olduğuna dikkat çeker.

1943 yılından itibaren sosyoloji ve metodoloji alanında temel ders kitaplarını hazırlamış; bu eserlerinde sosyoloji tarihi, sosyolojinin dünyada ve Türkiye'de gelişimi, belli başlı sosyoloji doktrinleri ve kollarını açıklamıştır. Sosyolojinin konusunu açıklarken Emile Durkheim ve Ziya Gökalp'in görüşlerinden etkilenir. Onun sosyal olay ve olguları daha geniş düşünmesi, onları Durkheim ve Gökalp gibi yalnız sosyal faktörlerle değil, etkili olabilecek bütün faktörlerle açıklamaya çalışması, sosyal realiteyi (toplumu) de diğer realitelerle karşılıklı ilişkiler halinde düşünmesi Durkheim ve Gökalp sosyolojilerine katkıları olarak düşünülebilir.

Sosyolojinin tarihçesini verirken Auguste Comte'un 'Üç Hal Kanunu'na dayanır. Onun *teolojik*, *metafizik* ve *pozitif* devrelerinden önce *mitolojik* ve *astrolojik* devreleri ekler. Ayrıca pozitif devrede diğer dört devrenin izlerinin bulunabileceğini belirtmesi ve yeni sosyolojinin eski sosyoloji (tarih felsefesi) ile sürekli ilişki halinde olduğunu, bir başka deyişle sosyoloji-felsefe ilişkisini görmesi de gerçekçi ve ileri bir adım olarak değerlendirilebilir.

Fındıkoğlu sosyolojiyi bir yandan 'bilim' diğer yandan 'uygulama ve iş vasıtası' olarak görür. Onun görüşleri ve çalışmaları içerisinde 'fikirden harekete', 'düşünceden iş ve aksiyona' geçmek prensibi önemli bir yer tutar. Ona göre bilimsel araştırma yapmak eğilimi araştırmacıya 'iş'ten ve 'aksiyon alanı'ndan gelir. Bilim insanı araştırma şeklinde, düşüncelerinde objektif ve hasbî davranacak ve sonuca varıncaya kadar bu hasbîliği sürdürecektir, fakat araştırmaları sona erdikten sonra, incelediği sosyal olayın aktüel halinde bulunduğu aksaklıkları düzeltmek amacıyla öneriler/iş ve aksiyon kuralları ortaya koyacaktır.

Metodolojik görüşleri incelendiğinde, karmaşık bir yapıya sahip toplumsal olay ve olguların açıklanmasında Ziya Gökalp ve Prens Sabahaddin'in mutlak determinist açıklamalarından kaçınır. Ona göre bilimlerin temelinde bulunan 'determinizm' ilkesi sosyolojide de geçerlidir. Ancak, "mutlak bir determinizmden bugün değil sosyal bilimlerde, tabii bilimlerin alanında bile söz edilemez" derken o hocası Mehmet İzzet gibi düşünür; İzzet'in 'büyük adam' konusundaki görüşlerinden de etkilenecek sosyal olayların açıklanmasında toplumun yanında ferdi iradelerin rolünü de belirtir.

Metodolojik açıdan çok önemli bir katkısı da Türk sosyolojisinde 'bütüncü görüş'ü, çeşitli alanlarda uygulanabilirliğine dair örnekleri de göstererek, ortaya koyması ve temellendirmeye çalışmasıdır. Onun çok önem verdiği ve kullandığı 'tarihî metod' da savunduğu bütüncü görüş içinde değerlendirilebilir.

Fındıkoğlu'nun metodolojik tutumunda önemli bir özelliği de 'tenkitçi yaklaşım'ı benimsemesidir. İş Mecuması'nda yürünecek yolu açıklarken, "...memlekette bir değil, birkaç ahlâk ve içtimaiyat mektebinin çarpışması lâzımdır. Ta ki kafalarımız, tek fikrin istibdadından kurtulup ciddi ve hakiki bir 'iş' temin eden 'bilgi'ye hürriyet yolu ile kavuşsun" der.

Kültürün daha çok manevî yönü üzerinde durmuş; bir ülkenin kültürel hayatından söz ederken oradaki ilmî, felsefî, estetik vb. faaliyetleri kastetmiş olan Fındıkoğlu, 1930-1940'lı yıllarda Türkiye'de ilmî ve felsefî bir düşünce geleneğinin kurulabilmesi ve kültürel hayatın geliştirilmesi için gerekli şartları şöyle belirtmiştir: Türkiye'de son yüzyıldaki fikir hareketlerinin gelenek halinde yaşayamaması, sosyal değerleri birbirinden ayırma gereğinin anlaşılmasından, yani bilim ve felsefe ile doğrudan doğruya ilgisi olmayan din ve siyaset ihtiraslarını bu alana karıştırmaktan ileri gelmektedir; bu değerleri birbirinden ayırmak gerekir. *Düşünce ile içinde geliştiği toplum arasında bağ kurulmalıdır.* Eğer bir düşünme cihazı işlediği malzemeyi bulunduğu sosyal dünyanın atmosferinden almamış ise, o hava ile kaynaşmamış ise, hareketsiz ve verimsiz olacaktır. *Kültürde âdem-i merkezîyet'in sağlanması;* yani fikir ve kültür merkezlerinin büyük şehirlerde toplanmayarak, zaman ve mekân şartları, eldeki kaynaklar ve ülke ihtiyaçları göz önünde bulundurularak ülkenin farklı bölgelerine dağıtılması gerekir. *Batı medeniyetinin ilmî ve felsefî atmosferini bir bütün olarak yaratmaya çalışmaktır,* ki en başta 'ilmî ahlâk' gelir; ilmî ve felsefî faaliyetlerin siyasî ve dinî ihtiraslardan uzak tutulması, bilim insanının kendisini nefsine bağılıktan kurtarması gerekir. Birikmiş bir manevî servetin bulunmaması dolayısıyla henüz ilmî ve felsefî düşünce geleneğinin kurulamadığı, tarihî, sosyal ve siyasî şartların bilim insanlarını idare ve siyaset alanına kaydıracağı, ülke meseleleriyle ilgili ilmî ve ciddi yayınların değil, günlük dedikodular ve zevklerle ilgili yayınların rağbet gördüğü Türkiye'de devletin 'kültür devletçiliği' yapması gerekir. Kültür devletçiliği bağlamında devlete düşen üç görev vardır: *Kültürel değerlerin korunması ve teşvik edilmesi, sosyal, tarihî ve siyasî sebeplerle idare ve siyaset alanına kaymış bilim insanlarını bilim alanına çekmek, ilmî ve felsefî teşkilatlanmayı sağlamak.*

Fransız filozofu Frederic Rauh'un 1903 yılında yazdığı L'expérience Morale (Ahlâk Tecrübesi) adlı eserinde ortaya koyduğu 'ahlâklı adam' tipinden etkilenecek Türkiye'nin toplumsal problemlerine çözüm getirecek, ilmî ve kültürel birikimi sağlayacak 'iyi adam' yani 'aydın' tipini tasarlar. Ona göre iyi adam; işe yönelen, yapacağı işi ve kendini bilen,

hasbî davranan ve inanış sahibi bir insandır. İyi adamın/aydının millî kültür yaratma/üretme sürecindeki özellikleri de *ahlâkîlik*, *kendinden çıkma* ve *teşkilâtlanma* olacaktır. Türkiye realitesinin içinden gelen, yani yerli olan, millî mefkûre sahibi, millî-vatanî endişe duyan, sorumluluk alan aydın tipi önerilerinde ön planda yer almaktadır.

Toplumun/milletin devamlılığındaki işlevlerini dikkate alarak, yazı hayatının ilk yıllarından itibaren sonuna kadar, Türkiye’de özellikle aktüel eğitim problemleriyle ilgilenmiştir. Onun dikkat ve gözlemlerini üzerinde yoğunlaştırdığı eğitim kurumları liseler ve üniversitelerdir.

Liseler üniversiteye öğrenci hazırlayan, ilköğretim ile yükseköğretimi birbirine bağlayan önemli eğitim kurumlarıdır. Fakat Türkiye’deki liseler öncelikle öğrencilere ana dilini ve bilim mefhumlarını öğretmemekte, dolayısıyla onların sağlıklı düşünmelerini ve üniversitede başarılı olmalarını engellemektedir. Türkiye’deki liselerin bir diğer önemli problemi programlarının fazla yüklü oluşu, öğrenciye toplumsal ve ilmî hayatta gerekli olmayan, ayrıntı düzeyinde bilgilerin verilmesidir.

Türkiye’deki üniversite kurumu; dinamik bir özerkliğe sahip, eğitimin diğer kademeleri ve diğer üniversitelerle etkileşim halinde, ülke ve çevre meselelerinden haberdar olup onlara çözüm arayan, kendi kurduğu oto-kontrol mekanizması ve üyelerinde geliştirdiği akademik şuur ile kendi organlarını dışardan bir müdahaleye gerek bırakmaksızın kendi içinde kontrol edebilen ve yükseköğretimde verimliliği sağlayan, niteliği yükselten bir üniversite modeli olmalıdır.

Prens Sabahaddin’in Osmanlı sosyal yapısının ıslahında özel hayatın yeniden düzenlenmesinde temel ilke olarak önerdiği ‘*şahsî teşebbüs*’ ilkesi ile idarî hayatın yeniden düzenlenmesinde temel ilke olarak önerdiği ‘*adem-i merkezîyet*’ ilkesini eğitim alanında temel ilkeler olarak önerir. ‘*Eğitimde niceliğin değil, niteliğin esas alınması*’, ‘*öğretmenliğin değerinin yükseltilmesi*’, ‘*meslek kuruluşlarının kurulması*’, ‘*eğitim ve ekonomi arasında koordinasyonun sağlanması*’ onun eğitim ve öğretim alanında önerdiği diğer temel ilkelerdir.

Ferdî emeklerin bir teşkilâta bağlanmadıkça etkili ve verimli olamayacağını belirtmiş, teşkilatçılık faaliyetlerine çok önem vermiş; meslek kuruluşlarının önemini vurgulamış, her alanda ‘teşkilâtlanma’nın önemini açıklamış; bizzat kendisi çeşitli dernek, merkez, dergi ve gazetelerin kuruculuğunu yapmıştır.

1927 yılında Ankara’da folklorcu arkadaşlarıyla birlikte bugünkü adı ‘Türk Folklor Derneği’ olan ‘Türk Halk Bilgisi Derneği’ni kurmuş, vefatına kadar bu derneğin bilim kurulu üyeliğini yapmış, bu alandaki çalışmalarını teşvik etmiş ve yazılarıyla desteklemiştir. İktisat Fakültesi dekanlığı sırasında (1947-1950) ‘İktisat ve İctimaiyat Enstitüsü-İktisat Müze ve Arşivi’ni kurmuş; ancak onun bütün çabalarına rağmen bu müze uzun süre yaşatılamamıştır.

1934 yılında ‘Türkiye Harsî ve İctimaî Araştırmalar Derneği’ni kurmuş ve yayın organı olarak da üç aylık *İş Mecmuası*ni çıkarmaya başlamıştır. Bir süre sonra aylık olarak çıkmaya başlayan bu felsefe, sosyoloji ve ahlâk dergisi, 161. Sayıdan itibaren *İş ve Düşünce* adını almıştır.

1946-1947 ders yılı başında bazı profesör ve öğretmen arkadaşlarıyla öğretici zümreyi yeniden teşkilatlandırmaya teşebbüs etmiş, bu teşebbüs sonucu ‘İstanbul Muallimler Cemiyeti’ ve daha sonra ‘Türkiye Muallimler Birliği’ kurulmuştur.

Memleket ve bölge kalkınması amacıyla da çeşitli çalışmalar yapmıştır. 19 Temmuz 1962’de Erzurum’da ‘Tortum Kalkınma Derneği’nin kuruculuğunu yapmıştır. Bunlardan başka ‘Beynelmînel Sosyoloji Cemiyeti’, ‘Fransız Sosyoloji

Cemiyeti', 'Sakarya Sosyal Araştırma Merkezi' gibi bazı kuruluşların da kurucusu ve/veya üyesi olarak faaliyetlerde bulunmuştur.

Türkiye'de 'kooperatifçilik' hareketlerinin gelişmesine ve yerleşmesine önemli katkılarda bulunmuştur. İktisadî açıdan kalkınmakta olan Türkiye'nin o dönemki sosyo-kültürel yapısını dikkate alarak 'karma ekonomi' sistemi içinde kalkınabileceğini ve bunu da 'kooperatifçilik' yoluyla başarabileceğini düşünmüştür. Prens Sabahaddin gibi 'girişimci insan yetiştirilmesi'nin önemi üzerinde durmuş olmasının yanı sıra, 'iktisadî devletçiliğe' de önem vermiştir.

Tam bir ekole bağlı değildir. Emile Durkheim ve Le Play Okulu'ndan, Ziya Gökalp ve Prens Sabahaddin'in görüşlerinden etkilendiği kadar, hocası Mehmet İzzet ve Fransız filozofu Frederic Rauh'un fikirlerinden de etkilenmiştir. Fakat aldığı bu etkilerle o hiçbir zaman nakil ya da taklit düzeyinde kalmamış; bu düşünürlerin birbirine zıt gibi görünen görüşlerini birbirleriyle bağdaştırıp gerektiği yerde tenkit edebilmiş ve onları tamamlayabilmiş, gözlem ve incelemelerini yoğunlaştırdığı konularda çalışmalarının temel hedeflerini oluşturan Türkiye'de yerli ve millî bir düşünce geleneğinin kurulması ve sosyo-kültürel bütünleşmenin sağlanması amaçlarına götürebilecek iş ve aksiyon kurallarını tespit etmiştir. Hayatı boyunca fikir-iş birliğini veya teori-pratik bütünlüğünü savunan Fındıkoğlu, önerdiği iş ve aksiyon kurallarına öncelikle kendisi uymuştur. Sosyal bilimlerin çeşitli dallarında, hemen her konuda 3600'e yakın eser ortaya koymuştur. Yine aynı amaçla çok sayıda teşkilâtın, bugünkü ifadesiyle sivil toplum kuruluşunun kuruculuğunu, yöneticiliğini ve/veya üyeliğini yapmıştır. Türkiye'nin çeşitli illerinde 60'ı aşkın dergi ve mecmuada, 20'yi aşkın gazetede yazıları ile Türk düşünce ve kültür hayatına önemli hizmetlerde bulunmuştur.

Fındıkoğlu, Birinci ve İkinci Dünya Savaşı dönemlerini, işgal ve göç olaylarını yaşamıştır. Onun yayın hayatına başladığı dönemde Osmanlı İmparatorluğu parçalanmış, Türkiye Cumhuriyeti ulus-devleti kurulmuştur. Askerî ve siyasî alandaki başarıların ardından kültürel alanda da milletleşmeye ve sosyo-kültürel gelişmeye yönelik inkılâplar yapılmaktaydı. Özellikle 1924-1940 yılları arasındaki yazılarında Atatürk inkılâplarının halka anlatılması, benimsetilmesi ve inkılâplar doğrultusunda Türk sosyo-kültürel hayatında gerekli düzenlemelerin yapılması, Anadolu halk kültürünün/folklorunun derlenip tespit edilmesi, yerli ve millî nitelikte ilmî ve felsefî bir düşünce geleneği oluşturularak millî kültürün yaratılması ve millî kimliğin geliştirilmesi, sosyo-kültürel gelişmenin ve milletleşmenin sağlanması, temel ders kitaplarının yazılması, Türk düşünce tarihine hizmet etmiş düşünürlerin görüşlerinin ve hizmetlerinin ortaya konması, batıda üretilmiş bilginin tercüme yoluyla Türkçe'ye aktarılması, bu amaçlara yönelik olarak çeşitli teşkilâtların kurulması konularında önemli fikirler ve çalışmalar ortaya koymuş, vefatına kadar sosyal bilimlerin farklı alanlarında, çok yönlü ve çok sayıda eser vermiş bir sosyologdur.

Telif Eserleri (Kitap ve Broşürleri); Bediiyat/Estetik (1927/2009, 2019), Erzurum Şairleri (1927, 2010, 2019), Bayburtlu Zihni (1928), Seçme Halk Şiirleri (1928), Halk Bilgisi Toplayıcılarına Rehber (1928), Zorlara Dağlar Dayanmaz (1934, 1987), Les Sociologues Turcs: Ziya Gökalp (1935), Essai sur la Transformation du Code Familial en Turquie (1935), Ziya Gökalp Sa Vie et sa Sociologie Essai sur l'Influence de la Sociologie Française en Turquie (1935), Felsefe Kongrelerinde Türkiye (1937), XI'inci Asırda Bir Türk Mütefekkeri ve Ahlâkî Düşünceleri (1938), Türkiye'de İlmî ve Felsefî Hayatın İnkişafı Şartları (1938), İbni Haldun ve Felsefesi (1939), Namık Kemal ve İdeolojisi (1939), Türkiye'de İctimaî Siyasetin Tarihçesi Ehemmiyeti ve Başlıca Meseleleri (1939), Namık Kemal (1940), İbni Haldun (Hilmi Z. Ülken ile) (1940), Tanzimat'ta İctimaî Hayat (1940), Bursa Müverrihlerinden Mehmet Şemsettin Hayatı ve Eserleri (1941), İhtikâr (1942), Fransız İhtilâli ve Tanzimat (1942), İctimaiyat Dersleri Programı (1943), Muhit ve Terbiye (1943), Aile Hukukumuzun Tedvini Meselesi (1943), İctimaiyat Dersleri: İctimaiyata Giriş (1944), İctimaiyat Dersleri: Hukuk

Sosyolojisi (1944), Ahlâk Tarihi- İkinci Kitap (1944), Ahlâk Tarihi- Birinci Kitap (1945), Ahlâk Tarihi- Üçüncü Kitap (1945), İctimaiyat: Metodoloji Nazariyeleri (1945, 1961), Türkiye’de İktisat Tedrisatı Tarihçesi ve İktisat Fakültesi Teşkilâtı (1946), İctimaiyat (1947), Fransız İhtilali ve Tanzimat (1947), Coğrafya ve Sosyoloji (1947), İngiliz Hukuk Sosyolojisinde Egzogami Nazariyeleri (1948), Türk İktisadî Tefekkür Tarihi ve Mehmet Şerif (1948), İktisadî Tefekkür Tarihimizden Bir Parça (1948), Sosyalizm- C.I Kitap 1 (1949,1961,1976), Folklor ve Etnografya Klavuzu (1949), Alman ve Türk Hukuk Sosyolojisinde Egzogami Nazariyeleri (1949), How Organization Protects Salaries of its Members (1949), Bayburtlu Zihni (1950), Les Raisons Sociologiques de la Reforme Financiere Turque de 1950 (1950), İstismar Nazariyesi ve İşçi Sınıfı (1950), L’organisation de l’enseignement et des Recherches Sociologiques en Turquie (1950), Causalite Mechanique: Essai de Rapprochement Entre Durkheim et Hamlein (1950), İbni Haldun’da Tarih Telâkkisi ve Metod Nazariyesi (1951), Türkiye’de İbn Haldun Mektebi (1952), Von den Anfängen des Türkischen Zeitungswesen (1952), İşçi Sigortalarında Müessese Şuurunun Gelişmesi (1952), Sosyalizm C. I Kitap 2 (1952), Quelques Problems de la Sociologie d’İbn Khaldoun (1954), Le Probleme des Noms de Famille Chez les Emigres Turcs de Bulgarie Considere au Point de vue Leurs Integrations Sociales (1954), Türkiye’de Kooperatifçilik: Tatbikî Sosyoloji Denemesi (1953), Ziya Gökalp İçin Yazdıklarım ve Söylediklerim (1955), Defterdar Fabrikası Hakkında Bir Tatbikî Sosyoloji Denemesi (1955), İktisat Fakültesi İctimaiyat Enstitüsü Hakkında Rapor (1955), Ziya Gökalp (1956), Turquie (1957), Social Change in Turkey (1957), İctimaiyat-Hukuk Sosyolojisi (1958), Sanayi Müesseselerinde İnsanlararası Münasebetler Teorisi ve Felsefi Temelleri (1958), François Bacon (1961), Changes in Low and Technology in Turkey (1961), Karl Marx 1818-1883 (1962), Kuruluşunun XXV. Yılında Karabük (1937-1962) (1962), Le Play Mektebi ve Prens Sabahaddin (1962), XIX. Asırda Türkiye Dışında Türk Gazeteciliği ve Tarsusizade Münif Bey (1873-1930) (1962), İşçi Davası ve Tiyatro (1962), Auguste Comte ve Ahmet Rıza (1962), Sanayi Müesseselerinde İnsanlararası Münasebetler Teorisi ve Felsefi Temelleri (1962), Claude Bernard ve Şakir Paşa (1963), Stuart Mill ve Türkiye’deki Tesirleri (1963), Karabük Sanayileşmesi ve İctimai Tesirleri (1963), Orta Sınıf Meselesinin Bugünkü Ehemmiyeti-Orta Sınıfın Tarih İçindeki Yeri-Zamanımızda Sanayileşme Tipleri ve Bu Tiplerde Orta Sınıfın Rolü (1963), Bir Tortum Seyahatnamesi (1963), Şehir Sosyolojisi (1963), Tortum Hakkında Tarihî İktisadî ve İctimaî Araştırmalar (1963), Über Zwei Deutsche Soziologen: Prof. Rüstow und Prof. Kessler (1964), Türk Jeopolitiği ile ilgili Meseleler (1964), İktisat Sosyolojisi Bakımından Sosyalizm Cilt I (1965, 1976), İktisat Sosyolojisi Bakımından Sosyalizm Cilt II (1965, 1976), Türkiye’de İslav Muhacirleri (1966), Karl Marx’ın Metodolojisi (1966), Soziale Wondlungen im Türkschen Familienercht (1966), Türkisch Intelligents and Türkisch Economics (1966), Türk Aile Hukukunda Sosyal Değişmeler (1966), Türkiye’de Tarım Kooperatifçiliği ve Sorunları (1966), La Place de Corado Gini dans L’histoire de L’enseignement des Sciences Sociales en Turquie (1966), Türklük ve Türkçülük Etrafında Tarih Görüşleri (1966), Kooperasyon Sosyolojisi (1967), Adapazarı’nın Şehirleşmesi ve Sosyolojik Problemleri (1968), Erzurum Şehirleşmesi ve Gecekondu Problemi (1969), Erzurum’da Sanayileşme (1969), Erzurum’da Sendikacılık (1969), Doğu Kalkınması ve Erzurum Şehirleşmesi ile İlgili Sosyolojik Meseleler (1970), Erzurum’da Şehirleşme (1970), Sakarya’da Kooperatifçilik ve Ziraî Kredi Kooperatifleri (1970), İctimaiyat Dersleri: Sosyoloji Doktrin ve Kolları (1971), Karl Marx ve Sistemi (1975,1976,1981).

Tercümeleri; Ahlâk Tecrübesi (Frederic Rauh’dan Çeviri) (1937), İctimaiyata Başlangıç (Gerhard Kessler’dan Çeviri) (1938), Kooperatifçilik (Gerhard Kessler’dan Çeviri) (1940), Auguste Comte’un Felsefesi, (Levy Bruhl’dan Çeviri) (1942), Cemaat ve Cemiyet Nazariyesi, (F. Tönnies’dan Çeviri) (1944), Auguste Comte-Sosyolojisi (Levy Bruhl’dan Çeviri) (1957), Auguste Comte Felsefesi ve Sosyolojisi (L. Levy Bruhl’dan Çeviri) (1970).

Bunlardan başka, Fındıkoğlu’nun Gumplovitz’dan, G. Kessler’dan, F. Tönnies’dan, F. Rauh’dan, W. Kufferaw’dan, İ.

Piaget'den, E. Von Aster'den, Andre Pierre'den, Von Wiese'den, Giorgia del Vechio'dan, J. Denis'den, Rene König'den yapmış olduğu çeviriler çeşitli dergilerde yayımlanmıştır.

İsimsiz yazıları da bulunan Fındıkoğlu, çalışmalarında ellinin üzerinde takma isim ve işaret kullanmıştır.

## **Nevin GÜNGÖR ERGAN**

### **KAYNAKÇA**

DÜZGÜN, Dilaver, **Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu'nun Folklor ve Halk Edebiyatı İle İlgili Çalışmaları**, Kültür Bakanlığı Yayını, Ankara 1997.

ERÖZ, Mehmet, "Prof. Fındıkoğlu'nun Ardından", **1975 Yılı Sosyoloji Konferansları**, 13. Kitap, İstanbul Üniversitesi Yayını, İstanbul 1976, s. 109- 114.

ERKAL, Mustafa E., "Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu", **İslâm Ansiklopedisi**, 13. Cilt, Türkiye Diyanet Vakfı Yayını, İstanbul 1996, s. 28-29.

FINDIKOĞLU, Ziyaeddin Fahri, "Dil Düzelmesinin Yolları: I", **Hâkimiyet-i Milliye Gazetesi**, 24.10.1928, S. 4. (\*\*\*)

---"Dil Düzelmesinin Yolları: II", **Hâkimiyet-i Milliye Gazetesi**, 27/10/1928. (\*\*\*)

--- **Türkiye'de İlmî ve Felsefî Hayatın İnkişafı Şartları**, Ankara 1938.

---"Ziya Gökalp Vesilesiyle Birkaç İçtimaî Mesele", **İş**, C V, S. 19, 1939, s. 129-136.

--- "Sosyoloji Bakımından Lisan Meselesi", **Birinci Dil Kongresi: 23-31 Ekim 1948**, 2.b, İsmail Akgün Matbaası, İstanbul 1949, s. 62-70.

--- **İçtimaiyat: Metodoloji Nazariyeleri**, Üçüncü Kitap, 3.b., İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayını, İstanbul 1950.

--- **İçtimaiyat- Hukuk Sosyolojisi**, İstanbul Üniversitesi Yayını, İstanbul 1958.

--- **İçtimaiyat Dersleri-Sosyoloji Doktrin ve Kolları**, İstanbul Üniversitesi Yayını, İstanbul 1971.

RAUH, Frederic, **L'experience Morale**, Paris 1937.

RAUH, Frederic, **Ahlâk Tecrübesi**, Çev: Z.F. Fındıkoğlu, Devlet Basımevi, İstanbul 1937.

GÜNGÖR, Nevin, **Kültür Eğitim Dil Üzerine Görüşleri ile Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu**, Kültür Bakanlığı Yayını, Ankara 1991.

GÜNGÖR ERGAN, Nevin, "Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu (1901-1974)", **Türkiye'de Sosyoloji (İsimler Eserler) I**, Der: M. Çağatay Özdemir, Siyasal Yayını, Ankara 2008, s. 629- 681.

GÜNGÖR ERGAN, Nevin, **Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu Bibliyografyası- Hayat Hikâyesi Türk Düşünce Tarihindeki Yeri**, Doğu Kitabevi Yayını, Ankara 2022.

KARDEŞ, Mehmet, "Prof. Dr. Fındıkoğlu'nun Hayatı ve İlgili Hatıralarım", **Ölümünün İlk Yıldönümünde Ord. Prof. Dr. Z.F. Fındıkoğlu**, Atatürk Üniversitesi Yayını, Ankara 1976, s. 16-27.

KURTKAN, Âmiran, **Fındıkoğlu Bibliyografyası 1918-1924**, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakóltesi Yayını, İstanbul 1958.

KURTKAN BİLGİSEVEN, Âmiran, **Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu**, Kùltür ve Turizm Bakanlığı Yayını, Ankara 1987.

HINÇER, İhsan, "Fındıkoğlu ve Folklor", **Türk Folklor Araştırmaları**, (Fındıkoğlu Özel Sayısı), C. XVI, S. 319, Şubat 1976, s. 7573-7575.

29/03/2025 tarihinde <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/ziyaeddin-fahri-findikoglu-1901-1974-2/?pdf=6739> adresinden erişilmiştir